

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 irt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díjja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961 sz. intézendők.

A vallásszabadság és polgári házasság.

(Folytatás.)

A polgári házasság a vallásszabadságnak tartozéka-e? Annak behozatala indokolható-e nálunk is, és mily alakban?

1. Azon kérdésre, hogy a polgári házasság a vallásszabadságnak tartozéka-e, kiegészítő kelléke-e, különböző feleletet hallunk a felfogások és érdekek különbözősége szerint. Hazánkban a szabadelvűek táborában általában az a felfogás uralkodó, hogy a polgári házasság nem vallási, hanem tisztán polgári kérdés. A magyar országgyűlés is ezen felfogásnak adott kifejezést, midőn Irányi Dánielnek e cikksorozat kezdetén említett nagy beszédében tárgyalt két nagy eszmére u. m. a polg. házasságra s a vallásszabadságra vonatkozólag tett indítványait különválasztva, az elsőt illetőleg törvényjavaslat készítésére utasította a kormányt, míg a vallásszabadságra vonatkozó indítványt elvetette.

A polgári házasság csekélységem nézete szerint is inkább polgári mint vallási kérdés, s az csak erőltetve mondható a vallásszabadság kiegészítő részének.

A polgári házasság ugyanis csak akkor képezné a vallásszabadságnak elválaszthatlan tartozékát, annak igazi lényegére tartozó ismertető jegyét, ha feltehető volna vagy épen példák igazolnák, hogy a nélkül az egyházak és egyének a magok vallását szabadon nem gyakorolhatnák.

A dolog voltaképen úgy áll, hogy polgári házasság nélkül gondolható s létezik is szabad vallásgyakorlat, hanem mint tudjuk bizonyos vallásos nézetek, p. o. a rkath. egyházban a házasságról mint sacramentumról szóló tan, gátolják a rkath. embert házassági ügyeinek némely pontjaira nézve elhatározási szabadságában, s a polg. házasság épen ezt adja meg, állítja vissza. — A polgári házasság kérdése érinti ugyan bizonyos tekintetben az egyházak ténykedési szabadságát, még pedig oly

mérvben a mily mérvben a házassági ügyekre nézve jogokat birtak és élveztek, mert annak életbe léptetése után ezen jogok vagy mindnyájan vagy legnagyobb részben megsemmisülnének. E szerint a polgári házasság a vallásszabadságot nem mozditja elő, nem terjeszti ki, — sokkal inkább némely egyházak rendelkezési szabadságának körét megszorítaná; hanem az blzonyos dolog, hogy a polgári házasság behozatala az egyházak közti jogegyenlőséget fogná a házassági ügyekre nézve eredményezni. Mert bizony most ezekre nézve igen nagy a különbség a különböző egyházak között. A r. kath. görög katolikus és s az erdélyrészi protestáns egyházak ugyanis törvényhozás, végrehajtás és bíraskodás jogát élvezik akkor, a midőn p. o. a magyar protestánsok legfeljebb megkötik a házasságot. Azonban a házassági ügyekre nézve előjogosított helyzetben levő egyházak sem birnak abszolút törvényhozási joggal, mert pl. a vagyonszerzés, birtoklás és örökösödés eseteire valamint a különböző vallású polgárok házasságból származó viszonyaira vonatkozólag az országgyűlés törvény által rendelkezett, s az országgyűlés ebbeli jogát a hatalmas egyházak elismerni kénytelenek voltak.

Az egyházak mint a hívők összességének társulatai bizonyára nem élvezhetnek nagyobb vallási szabadságot polgári házasság mellett mint a nélkül, hanem az egyének szabadságára, önrendelkezésére nézve másképp áll a kérdés. — Vallásukat ugyan az egyének is szabadon gyakorolhatják polgári házasság nélkül, — de vallásuk sok esetben lehet gátja épen házasságbeli szabadságuknak, szabad önelhatározásuknak. A r. kath. felek, még elválasztásuk esetében sem léphetnek új házasságra, ha csak egyik házasság fél meg nem hal; keresztyén és nem keresztyén pedig egymással házasságra egyáltalában nem léphetnek. Hogy például a felbontott és fel nem bontott házasságokban élő egymást gyűlölő házastársak élete mennyi botránynak, erkölcsi súlyedésnek, testi és erkölcsi romlottságnak szülője

és okozója, az élet sok szánandó ember szivrendítő szerencsétlenségében mutatja nekünk. Hány sziv ég el így olthatatlan bánatában, hány nemes léleknek emeltetik akadály, reménylt boldogsága elé! — S az ily házasságban élő szülék botrányai pedig mily korán ismertetik meg a gyermekeket is oly bűnökkel, melyeket sejtienők sem volna szabad, mily korán hervasztják el örömeiket s rabolják meg legfőbb kincsöktől is az ártatlanságtól és szeretettől! Ezen nyomoroknak és bajoknak a polgári házasság, ha elejét nem venné is minden esetben, nagy részben gátat tudna vetni.

Minthogy az államtól minden polgára és alattvalója egyenlő jogokat és javakat, egyenlő védelmet és óltalmat vár; minthogy a gyűlölet és viszály által feldúlt házasságokból származó vagyoni és erkölcsi veszély az államra nézve közömbös nem lehet, sőt ezek által alapjában érintetik, mert bizony a családi *bóldog* és *erényes* élet képezi az államok jóllétének és boldogságának is egyik legbiztosabb alapkövét, annál fogva az állam ha a jogegyenlőséget és védelmet másképp nem teljesítheti, ha az érintett erkölcsi bajokra más gyógyszert alkalmazni nem tud, kénytelen a polgári házasságot életbeléptetni. — De az is kétségtelen, hogy a házassági ügyekre nézve az állam a maga törvényhozási és bíraskodási jogát több tekintetben nem élvezheti szabadon némely egyházakkal szemben, és így azt lehet mondani, hogy törvényhozási és bíraskodási tekintetben függetlensége korlátozva van. — Ezért a polgári házasság inkább az államoknak mint az egyházaknak szabadsága növelésére szolgálna, míg ellenben némely egyházakat nagyon fontos jogelvezetektől fosztana meg, s a r. kath. egyháznak például egyik igen fontos hitágazatát a házasság felbonthatatlanságát nagyban alterálná.

Ha tehát a polgári házasság nem lényeges ismertető jegye és alkotó eleme is a vallásszabadságnak mindenesetre egyik feltétele az egyházak tana szerint felbonthatatlan házassági viszonyban élő polgárok szabadságának, önsorsuk feletti szabad rendelkezésüknek, helyzetük reménylt jobbításának — megakadályozója sok erkölcstelenségnek és bóldogtalanságnak, — az állam függetlenségét növeli az oly egyházakkal szemben, melyek a házassági ügyekre nézve törvényhozási és bíraskodási jogot követelnek és élveznek: hatalmat és módot ad neki, hogy minden polgárnak egyenlő védelmet és segítséget nyújtson, s minden egyházat egyenlőségre emeljen.

A humanitás nevében követeli a kor szabadelvü-

sége azt is, hogy az oly keresztyén és nem keresztyén egyének házassága is lehetővé tétessék, kik egymást igazán szeretik, s örökre bóldogítani volnának képesek; de a kik ott hol a polgári házasság még behozva nincs, egymástól elszakítottán, szerencsétlenségre vagy erkölcstelenségre is kárhoztattatnak, a társadalomnak is veszélyére.

Ha a polgári házasság nem lényeges tartozéka is a vallásszabadságnak, de a vallással mégis van némi érintkezése, a mennyiben a felbonthatatlan házasságban élőt épen vallása akadályozza szerencsétlen viszonya megsemmisítésében, s a keresztyéa és nem keresztyén házasulandók épen vallásuk ilyen különbözősége miatt nem lehetnek egymáséi; érinti az egyházi szabadságot is, amennyiben az egyházakat több fontos jogok élvezetétől megfosztja.

(Folyt. köv.)

A polgári iskola, mint új középiskola és Csengery Antal.

(Vége).

De most ügyelj türelmes olvasóm, mielőtt élénk képzetedben újra felnyitnád a moderu paedagogia számára a bemenetelt, mert most én kérdezlek s te felelj.

Bizonyos közös tárgyait jelöltük ki a lehető szakmunkák ismereteinek, ugy-e? E közös tárgyakat tanítva, valamennyi szakfoglalkozásra képezünk, ugy-é? Feltéve, hogy csakugyan jól kiszemeltük e közös tárgyakat, egy közös művelésre adunk alkalmat, ugy-é? Ha aztán e művelést csakugyan végrehajtottuk, az a műveltség amely létre jön, közös is lesz, egységes is lesz, — ugyé? — E szerint lehet szólni, egy egységes és megoszthatlan közműveltségről, amely ha közös, a dolog természete szerint darabokra megint nem osztható ugy-é? — Igen, igen feleled egész méltányolható türelmetlenségemben, mert mire való neked az egyszer-egyben újra okulást vened ily unalmas kérdő pontok alakjában.

Nos hát ennek nagy oka van; az az oka, hogy a mi modern paedagogiánk megosztja, a mit velem együtt megoszthatatlannak vallottál, s pedig nem is a mi szerény elnevezésű művelődésünk közös pontjait, hanem az „átalános műveltséget.“ Ő mondja, nem mi, hogy a *gymnázium általános műveltséget ad*; hogy a reál-iskola megint külön általános műveltséget ad; hogy a polgári iskola ismét extra általános műveltséget ad; épen ezt cselekszi külön-külön a felsőbb népiskola, aztán ugy a 6, mint a 7 osztályu népiskola, sőt még — ha ugyan Csengerynek hihetünk, és ki ne hinne neki, ha az elősorolt intézeteket egyenként két darabra vágjuk is, az eredmény a mi kijó, megint az általános műveltség, egész végre mehetetlen számában.

De már ezt nem hiszed. Jól van, tehát itélj magad, idézem Csengery hatásos beszédjének ide vonatkozó pontjait.

„A polgári iskola azt az általános műveltséget van hivatva megadni, a melyre egy tudományos pályára nem tö-

rekvő, jobb módu, mivel magyar állampolgárnak nélkülözhetetlen szüksége van.“

„Csaknem általánosnak mondhatni paedagogiai körökben a nézetet, hogy ezen új középiskola tanfolyama legalább hat évre terjesztendő ki s hat éven túl nem terjedhet . . . Egy része a gyermekeknek már így is tizennégy éves korántul elhagyja az iskolát. Az új közép iskola négy osztálya már ezeknek elegendő általános ismereteket nyújt, akár gyakorlati életpálya tanulására, akár közép szakoktatásra kívánnak menni. Azt a bevezetett általános műveltséget azonban, amely az üzlet emberét értelmes, öntudatos munkásságra képesíti, komoly erkölcsi tudattal látja el s a művelt honpolgár színvonalára emeli, csak oly tanfolyam képes megadni, amely legalább is hat évre terjed.“

Igaz, hogy ami engedményt a polgári iskolának, e dédelgetett új középiskolának megad, hogy t. i. 4 és 6 éves tanfolyamainak elvégzése duplán megadja az általános műveltséget, azt a régi középiskolától megvonja.

„A gymnázium és reáliskolában csak az összes osztályok fejtik ki az összhangzó, általános műveltséget, amelyet megadni hivatvák. Ez intézetek alsó osztályai tehát teljes, összhangzó általános műveltséget nem nyújtanak.“

Hogy mindez, „Wie reimt sich zusammen?“ azt én ítéletekre bízom kegyes olvasóm, s illetőleg kegyeletedre, melyet tagadhatatlanul érezni fogsz nagy férfunk iránt.

Mondjuk ki a végeredményt. A tanintézetek, illetőleg a polgári iskola céljának kitűzésére az általános műveltség műszava nem elegendő. Ha semmi egyéb okunk nem volna is, már csak azért sem, mert az általános maga mellett még más, két-három és a többi általánosok létezését meg nem tűri. S ha mégis ennél maradt a mi modern paedagogiánk, sőt Csengerynk is, a végeredmény a műveltség megsztásában, feldarabolásában állott; vagy mivel a publikum valahogy csak segít magán, magának a paedagogiának már most igazán osztatlan, és egységes és általános műveltségében.

III.

Csengerynek az volt a feladata, hogy új középiskoláját igazolja a makranczoskodó közönség előtt, mely 10 kerek év alatt hasznát belátni nem akarta. Valóban csakis az ő tehetsége való egy ily harcra, s ha van némi igaz elemzésünkben, még ő neki sem sikerült minden, nem legalább az elméletben. Sem hivatását sem célját az új középiskolának megértetni nem tudta, sőt gyanuba hozta egész közoktatásunk kinnal tákolts rendszerét. — Pedig mennyire dicséri e rendszert! mennyire kárhoztat minden egyszerűsítésre törekvést! El is nevezi az ide törekvőket chablon embereinek, amely elnevezést hogyné vennők magunkra Csengeryvel szemben.

Nevezetes tanulmányának csupán egy pontja van még, amely az előadottakra vonatkozó rábeszélésen kívül önálló dolgot tartalmaz, a melynek megvilágítása nekünk is, kik az ő tanulmánya elemzésére vállalkoztunk, kötelességünk-ké vált.

Arról van szó, hogy a népiskolai tanfolyamot végzett, s tudományos pályára nem törekvő tömeg gyermekeinek előbb kell-e még valami általános képzést adni, mint szakpályára vonatkozó ismereteket, vagy talán együttesen kel-

lene tartani a kettőt. Egy szóval polgári iskola-é előbb, s csak aztán ipariskola, vagy talán egy a kettőt magában egyesítő intézmény.

Ösmerjük már Stoczek véleményét, mely szerint „ami a polgári iskolák berendezését és az ipariskolák mellett való megmaradásukat illeti, ez tüzetes megfontolás tárgya. Véleményem szerint felesleges, hogy legyen különösen szervezett polgáriiskola.“

Nem így Csengery. Az ő erőteljes stílusa szerint „a felső nép- és polgári iskoláknak a szakoktatáshoz való viszonya nem lehet egyéb, mint az alapvetés, mint előkészítő oktatás. — A szakoktatás minden irányban szükséges: de minden ország tapasztalása mutatja, hogy csak úgy lehet sikeres, ha elegendő általános ismeretre támaszkodik. A szakoktatás csak ez általános ismeretek külön irányban alkalmazása. S a munkás növelését az ember kiképzésének kell megelőzni. Különben csak gépeket növelünk s még csak nem is értelmes gépeket: mert hiszen az értelmességet épen az elmélet megértése adja meg. Innen következik, hogy a szakoktatást nem lehet az általános képzettséget nyújtó oktatás rovására fejleszteni. Következik továbbá, hogy azzal összekötni sem lehet, ha mindkét cél fel nem akarjuk adozni. Szintoly esztelen törekvés, mint aki egy időben akarná építeni az épület alapját és falait.“

Hogy elragadja a hév a mestert, ha vita alatti dologról, s kedvencz polgári iskolája szüzi tisztaságban megtartásáról van szó!

Pedig hát van ám, s a legszerényebben szólva époly jogosult ellenérv felfogása ellen úgy elméletben, valamint a gyakorlatban. Azt mondja Csengery, hogy minden ország tapasztalása az ő igazát támogatja.

Az ellenkező bebizonyítása, talán messze vezetne, talán csürés-csavarásra is adhatna alkalmat. Örülök hát, hogy e részben egy tekintélyt szólaltathatok meg, kit Csengery magához bizonyosan méltónak talál Breal-t, kit egy másik enquéten maga Csengery idézett, természetesen másnemű igazának támogatására. A birneves francia paedagogus a Revue des deux mondes múlt évi december 15. számában „L'enseignement en 1878“ című cikkében a szóban forgó kérdéstről így ír: „Kiváló gondolkodású férfiak vélekednek úgy, hogy az iskola az általános nevelésnek szentelendő; — hogy embert kell nevelnie, mielőtt munkást nevelne és hogy betöltötte feladatát, ha fölébreszté és csiszolá az értelmet, gyakorolta az ítélő erőt, alakította a jellemet s betöltötte a szívet szilárd elvekkkel. Az inas évek had jöjjenek az iskolai évek után, különben sem iskola sem ipar. Különben sincs a tanításnak többé amaz elvont jelleme, melyet régebben szméré hányhattak, s a biztos s technikai ösmeretek, melyeket ad, legjobb előkészítők bármely foglalkozáshoz. — Mi nem akarunk — mondja saját nevében Breal — dönteni ily kényes kérdésben, de még is őszintén kimondjuk csatlakozásunkat a másik véleményhez, s ezt nem elméleti okokkal, hanem a tapasztalással indokoljuk.“ S e másik vélemény ugyanaz, melyet az enquéten nálunk Stoczek képviselt, az hogy a polgári s egyéb közbeneső intézetek alakuljanak u. n. Turgot iskolává, s viszont ez a vidék szükségeihez képest idomuljon a foglalkozások különböző nemeihez.

„Nem szabad a szellemi képzésnek hosszúra nyulni; tanítsuk a nép gyermekeit, de ki ne tegyük annak, hogy

elveszítse kedvét leendő foglalkozása iránt“ idézi a szép szót Breal G. Salicis munkájából.

Mi maradt meg Csengery Antal nagy tanulmánya elméleti részéből?

Ő bizonyára megmaradt, kinek van szerencsénk kifejezni tiszteletünket.

B. J.

Nézetek a gymnáziumi oktatás reformja felett.

A jelen oktatásról.

Az oktatás külterjessége és egyoldalú volta.

(Folytatás.)

Ha már most a tényleges gyakorlatban levő jelen oktatási rendszert tekintjük, feltűnik, hogy midőn az elvont nyelvtan, mint tantárgy igen ki van mivelve és nagyra növelve, miszerint szavak és mondatok legapróbb elemeikre vannak szedve s ezek változatai, viszonylatai izről-izre, esetről esetre elnevezve, meghatározva és szabály alá foglalva, akkor e tárgybeli oktatás nehézségeinek legyőzése s idővel való meggyőzése az által kerestetik, hogy azt már oly időben kezdik a gyermekeknek tanítani, mikor még ezek arra előkészülve nincsenek, de koruknál fogva képesek sem lehetnek, mintha csak a nyelvtan volna a tudás kezdete; mi által azonban nemcsak idő és fáradság elvész, hanem a későbbi évek tanulmányai foszthatnak meg az igazi előkészülettől, sőt meg van rontva a tehetség és meg van hiúsítva az egész tanfolyam annyival inkább, mert ugyanakkor másfelől meg minden egyéb tantárgynál a nyelvezetre s mi azzal együtt jár, a szabatos gondolkodásra nemcsak hogy figyelem nem fordítatik, sőt az feltűnően elhanyagoltatik.

Fejlettebb egyén a kész elvont szabályokat önállóan is felfogja és alkalmazza úgy, hogy ezen szabályoknál, mint világító szövétneknél fogva bele megy az egészen ismeretlen idegen nyelvbe is, és rövid gyakorlat után oly otthonossá lesz abban, hogy külön a szabályra többé nem is kell gondolnia. Ellenben a fejletlenebb növendék csak közvetlen inductió útján, hasonló esetek sokszori előfordulása alkalmából tudja fölismerni és elvonni a szabályt; s ilyennél az inductióhoz szükséges elég esetek hiányát a szabályok betanulása épen nem pótolná, sőt zavarná magát az inductió munkáját, mely által az elme egészen másképen vétetik igénybe, mint a szabályok betanulása és a betanultak alkalmazása által. S az eredményt figyeljük meg például a latin nyelvénél.

A gymnázium első osztályában egész év alatt 23 oldalnyi szöveg alkalmából*) hetenkint hat-nyolcz óra alatt az egész alaktan bevégezése van kitűzve, mihez a nyelvtanban 99 oldalnyi szabály tartozik. Annyi szövegnél ennyi szabályt föl lehet tüntetni, de a 10 éves gyermek nem képes azt kiismerni, még kevésbé begyakorolva elsajátítani. S az történik, hogy az elemzésnek és fordításnak ezen rövid szövegnél is okvetlenül szükséges többszöri ismétlése folytán a növendékek alkalmilag betanulják ezen egyes pontok elemzését és fordítását a nélkül, hogy a szabályok elvonására és megtartására, s újabb szövegeknél a hasonló esetek fölismerésére és a fordításra képességet nyernének, mely czélra

*) Szénási-féle olvasókönyv és nyelvtan.

mind a szöveg, mind a hetenkinti hat-nyolcz óra kevés. — Innen van aztán, hogy még az ötödik osztályban is, Livius olvasásánál rendszeren szóról-szóra való elemzésnek kell megelőznie a fordítást, — s még a nyolczadikban is folytonos a küzdés az alak- és mondattannal, csak mellékesen említve a szó-bőség hiányát; mely állapot még bővebb magyarázatát leli abban a körülményben, miszerint a felsőbb osztályokban a heti három-négy óra ismét nem engedi meg annyi szöveg fölvetését, a mennyi elég alkalmat és gyakorlatot szolgáltatna a fennmaradt hiányok kipótlására.

Míndezek a tények pedig világosan érthetővé teszik, hogy eképen azoknak a classicusoknak tárgyi felfogásához és megértéséhez mily készüllettel és képességgel, mily szűk és egyoldalú egyéni ismeretvilággal birhatnak a középiskola növendékei, s hogy itt a végeredmény nem több annál, hogy a nyolcz osztályt kitanult ifju rendszeren sem a nyelvtant nem tudja, sem általában a nyelvet, sem különösen az olvasott szöveget nem érti.

Hasonló az eset, a tárgy különbözetének betudásával, az anyai nyelvtannál és irodalomnál, mely szakot bekoronázó tantárgy az irodalomtörténet, olyképen, hogy a növendékek bőven tanulják például olyan műveknek szépen és alaposan kidolgozott kész ismertetését, birálatát és méltatását, a melyeket sohasem olvastak, de nem is igen olvashattak idő és alkalom hiánya miatt, egyáltalában nem olvashattak pedig tanulmánynyal.

És épen abban nyilvánul ezen rendszer következetlensége, miszerint a nyelvtanokra, illetőleg az irodalmakra van alapítva az egész, s mégsem adja meg az ehez okvetlenül szükséges időt. Abban pedig, hogy ezt meg sem is adhatja, áll a rendszer tarthatatlansága.

Történelem. A történelem lehetne, a történelem volna hivatva, hogy legyen egyike az oktatás sikerét leginkább emelő tantárgyaknak. De az a történelem, mely az iskolákban még ma is tanítatik, sőt közönséges kelendőségnek örvend, csak fokozza a fennálló oktatási rendszernek egyéb hibáit s jégre viszi az oktatást.

Egy egy nemzet-testnek (népnek) szervezett alakja az állam, melynek életét s életrendjét emberi törvények irányozzák és szabályozzák, s e törvények hatalommal tartanak fenn. Azonban a közéletnek ezen formája alatt a magán egyéni szabad cselekvőségnek önkénytelen és folytonos összehatásából ugyanazon nemzetnek egy olyan közléte ered, melynek folyása tulajdon természeti törvényeket követ, s mely életre az államot szabályozó emberi törvényeknek csak közvetett befolyásuk van. Ez a társadalmi élet, melyet tehát emberi törvények szerint irányozni s hatalommal vezetni nem lehet, sőt inkább ez a társadalmi élet van végre is döntő befolyással magára az állami életre.

A társadalmi élet eme természeti törvényeinek, mint általában bármely természeti törvénynek ura pedig az ember csak úgy lehet, hogy azokat megismervén hozzájuk alkalmazkodik.

Azonban míg az állami élet folyása, közvetlen és formaszerű tényezőinél számontartható közegeinél fogva minden mozzanatában nyilvánvaló, addig a társadalmi élet annyira a megoszlott egyéni élettől veszi eredetét s annyira a magán egyéni cselekvőség útján nyilvánkozik, hogy annak változásai csak nagyobb időközök után észrevehetők s oko-

zati összefüggésekben csak az államélet jelenségei által el nem foglalt, ezektől független észlelés folytán megállapíthatók. —

Ugyanazért nem csuda, sőt természetes, ha ez a társadalmi életrendszer a tervszerű állami életrendszerrel egybe nem vág, a mikor ez utóbbi erőhatalommal is érvényesíthető. Hanem ez uton a két rendszer hovatovább összeférhetlenné válik s a kormányzottakból, kikben a társadalom él, lesznek elnyomottak, az uralkodók és kormányzókból pedig elnyomók: mignem katasztrófák törnek ki, melyekben végre is a nép marad ugyan győztes, a mennyiben elpusztulhatatlan, de tovább nem tud tenni egyebet, mint alávetni magát újabb uralkodónak (kormányának; s a circulus vitiosus újra kezdődik. — Mert míg a társadalmi élet természeti törvényei is tisztázva s a köztudatba fölvéve nincsenek, (társadalmi önismeret), addig amaz összeférhetlenség újra meg újra beáll, s a nép vagy nemzet mindannyiszor csak megsemmisíteni tudja a létező türehetlent, de alkotni nem tud másképen, mint a közvetlen szükség nyomása alatt a pillanatot sugallatát követve: tehát csak ideiglenes állapotokat rögtönöz; mely rögtönzés után a nép a maga valóságában visszavonul folytatni a társadalmi életet az új forma alatt, s az állami életnek további intézése mindenkor inkább függ az uralkodással és kormányzással újból megbizottak személyiségétől, képességétől és egyéni jellemétől, mintsem a kormányzatnak bármiként javított új rendszerétől. — És itt az a fatalitás, hogy a midőn a kormányzó hatalom természeténél fogva a tulkapások lejtőjén látszik mozogni; midőn a hatalommal együtt járni látszik a hajlandóság az azzal való visszaélésre: akkor ez tulajdonképen a kormányzottak egy részének nagyon is nyugalomra vágyó, más részének meg nagyon is nyugtalan természetétől származik; mely tulajdonságok miatt általában még nehezebbé lesz a társadalmi élet valódi követelményeinek mind felismerése, mind pedig kielégítése.

Már a még ma divatban levő történelem a nemzeteknek csak állami életével foglalkozik a nélkül, hogy számbavenné s feltüntetné a társadalmi élet valódi követelményeinek azt az igaz mértékét, a mely a népfajok s a műveltségi állapotban összehatva nyilatkozó mindenféle helyi viszonyok szerint mindenütt különböző; s a mely mértékét valamint a kormányzóknak, úgy viszont a kormányzottaknak. (ezek szószólóinak), szüntelen és okosan szem előtt kellene tartaniok.

Igy a történelem a legtevésebb inductiokra vezet, s oly eszméket sugall és oly vágyakat kelt, a melyek a különböző népeknél fennálló helyi körülményekhez mérve megannyi képtelenségek. S midőn ez a történelem csak elnyomottakat és elnyomókat tüntet föl és állít szembe, akkor kiválóan rokon- és ellenszenvre indit s már ennél fogva elfogultságot szül és az igaz tárgyiasságot kizárja. A mennyiben pedig egy a priori ható világszellem állittatik föl s örök igazságok vonatnak el egyoldaluan, és az események okozati összefüggése inkább egyetemes elvi, mintsem tényleges alkalmi okoknak tulajdonittatik: annyiban helytelenül és ámitás-szerűen elfogatik a figyelem s megtagadtatik a fontosság a pillanat hatalmától, holott ennek befolyása alatt nyerne irányt és döntetnek el rendesen a legnagyobb esemé-

nyek is;*) és elpalástoltatik az a rész, mely az események előidézésében a közelebről s távolabbról közreműködők személyes érdekeire, egyéni hajlamaira, szenvedélyeire esik, — s a mely rész annál inkább kiterjedett s még közemberek által is megismerendő, minél teljesebb a politikai önkormányzat. . . . .

És miután a nyelvtani oktatás megadta az alaki dialektika képességét: ez a történelem bőséggel szolgáltatja ahhoz az anyagot, minél fogva a helyzet és teendők fölött ékesnél ékesebb szólással lehet érvelni és ellenérvelni végtelenül; mely munka és fáradság azonban hiuvá lesz a miatt, mert semmi sincs, mi annak a valóságban megfelelne; de mégis válságossá lesz a miatt, mert okvetlen zavarokat idéz elő s végre is erőszakos tényeket von maga után.

Ez a történelem erősen mozdítja elő az értelmi anarchiát. Mert lett dolgokat adván elő, egyoldalúságában a tudomány biztosságával szól, mely biztosságot a tanuló, sőt bármely éretlen olvasó is magáévá tesz minélfogáa minden behatóbb tanulmány nélkül egyszerre avatottnak érzi magát s képesnek és illetékesnek arra, hogy hozzá szóljon a mindennél bonyolultabb állami életnek, a mindennél nehezebb politikai kormányzatnak bármely tényéhez, bármely kérdéséhez.

Garzó Imre
ny. tanár.

(Folyt. köv.)

BELFÖLD.

A tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület közgyűlése.

(Folytatás.)

4) Felkéri az egyesület az egyházkerületi közgyűlést, hogy a vallástani tantervet, a fentebbi nyilatkozatokra is lehető tekintettel, megállapítani s a kebelében levő középiskolákban kötelezővé tenni méltóztassék.

5) A megállapítandó tantervhez alkalmas kézi könyvek előállítására módot és eszközöket találni — a gyűlés véleménye szerint — az egyházkerület van hivatva, mire az egyesület az egyházkerületet fel is kéri.

6) Figyelmébe ajánlja a gyűlés a tanárkaroknak, hogy az ifjusági könyvtárak gyarapításánál a vallásos tartalmu jelesebb művek s erkölcsnemesítő és jellemképző olvasmányok szaporítására igyekezzenek; az állandó bizottságot pedig felhívja, hogy az ily szempontból ajánlható művek sorozatát állítsa össze, s a vallásos érzés élesztésére alkalmas jelesebb költeményeket is jelölje ki.

7) A gymnáziumi ifjuság templomba járáshoz szoktatása felől sokféle vélemény nyilvánult. — Arra nézve, hogy a közistenisztelek gyakorlása kötelessége az ifjuságnak, s e kötelesség teljesítését az iskola minden növendékétől méltán megköveteli mindenki egyetértett; de az eljárás módzataira vonatkozó nézetek voltak különbözők. — *Géresi K.* hangsúlyozza, hogy különösen a jótéteményes tanulóktól szigoruan meg kell követelni a templomba járást. — *Katon a M.* azt sürgeti, hogy a tanároknak kell jó példát mutatni, a tanulók bizonyára követni fogják. — *Futó M.* szintén a

*) Az alkalmi okok olykor nagy eredmények szülői lehetnek, de azért azon tant, mely ezeknek a kellőnél nagyobb jelentőséget követtel, nem tesszük magunkévá. Szerk.

jó példa hatásától vár legtöbbet, de szeretné az ifjusági isteni tiszteleteket behozni. *Szegedi S.* elismeri, hogy az ifjusági isteni tiszteletek jobban megfelelnek a gyermeki sziv vallásos szükségének, de úgy tartja, sok nehézséggel járna azok behozatala. *Szabó S.* hivatkozik az erdélyi szokásra, melyszerint ezelőtt hétfőn reggel és szombaton estve külön gyermek-istentiszteletek tartattak télen, most is tartatnak könyörgések az alsóbb osztályok számára, melyeknek növendékei hideg időben nem járnak templomba; de szükségesebbnek s hatásosabbnak tartja, hogy a rendes közistenitiszteleteket látogassa a tanulósg. — *Vozáry Gy.* a szatmári szokást adja elő, hol minden vasárnap tanári felügyelet alatt jár a templomba az ifjuság s kijövet a predikáció tartalmából is megkérdetetik. — *Varga B.* tanulói korára hivatkozva, úgy véli, hogy a templomba járásra kényszerítés nincs jó hatással az ifjuságra; sőt a visszahatás természeti törvényénél fogva inkább elidegeníti azt a vallástól. Szerinte a templommulasztásoknál sokkal nagyobb akadály a vallásosságnak az, ha egyik másik tanár előadása ellentétbe jön a vallásórakon tanultakkal. — *Dr. Wellentszék M.* *Varga B.* ez utóbbi megjegyzésére vonatkozólag arra figyelmeztet, hogy a vallás és tudomány kellő összhangzatba hozására s e végett a valásbölcészlet alapos tanulmányozására kell törekedni. — *Joó I.* a vallásos érzés természetéből indulva ki, azt tartja, hogy a szülők vallásossága tehetne legtöbbet az ifjak valásosságára. Ha a szülei házból kellő vallásos érzést hozna a növendék iskoláinkba, nem kellene semmi nemű kényszer, önként keresné a templomba hívó alkalmakat. A szülékre kellene tehát hatnunk; de minthogy erre kevés a remény, oly módot kell az iskolának találni, melylyel a tanulókat a templombajárással rászoktassa, de az erőszakot kerülni kell *Szegedi S.* azt állítja, hogy ha az o tanárok minden hétfőn pontosan számbaveszik a templommulasztókat s komolyan figyelmeztetik az osztályokat vallásos kötelességeik teljesítésére, alig fordul elő okadatolatlan mulasztás. — *Gergely K.* felemlíti a különbségeket, melyek a helyi körülményekből folynak s itt egy, ott más eljárási módot javallnak. — Elvégre is az ment határozatba, hogy mindenik tanárkar saját belátása szerint és viszonyaihoz képes igyekezzék növendékeit a templombajáráshoz szoktatni s az iskolai jótétemények osztásánál legyen figyelemmel egyebek közt arra is, — nem hanyagolta-e el a jótéteményben részesítendő tanuló vallásos kötelességeit.

8) Felkéri a gyűlés az egyházkerületet hogy az állami vagy községi iskolákban tanuló ref. vallású növendékek valásos oktatása felől szerezzen az illető esperes urak által biztos adatokat s hasson oda, hogy e tekintetben a kellő intézkedések mindenütt megtéssenek.

9) Értekezőnek azon indítványát, hogy a gymnáziumi vallásitanítás tüzetes tanulmányozása külföldre küldendő vagy ott időző ifjaink valamelyikének tétessék különös figyelem tárgyává, mellőzendőnek tartá a gyűlés. — Ha a tantárgyak meg lesznek állapítva, alkalmazható lesz a másfelől eltanult módszer.

Tanácskozás után a tornahelyiség megtekintése végett a főgymnázium udvarán gyűltek össze az érdeklődők, hol *Borsi Géza* tornatanár vezetése alatt a helybeli tanuló ifjak egyes gyakorlatokat mutattak be, a főgymnáziumi énekkar pedig *Tóth Sándor* énektanár vezetése mellett szép összhang-

zatos dallalaival gyönyörködteté a szép számmal összejött közönséget.

Jul. 10-én d. e. rövid bizottsági ülés után a közgyűlés tovább folytatott.

A pénztári számadást vizsgáló bizottság jelentése, mely szerint az egyesület anyagi ügyei teljesen rendben vannak, tudomásul vétetett s *Osztérlohm Ernő* pénztárnoknak lelkiismeretes és pontos hivataloskodásáért köszönet szavaztatott. —

A pályakérdés megállapítása végett kiküldött bizottság javaslatát elfogadtván, a magát megnevezni nem akaró tanuügy barát által felajánlott 100 frank (aranyban) pályadíjra tüzetett ki következő kérdésre: „*Minő eszközökkel lehet protestáns középiskoláink benső életének emelésére hatni, szellemét éleszteni, a növendékek tanulmányát, erkölcsét, jellemét fejleszteni és megerősíteni?*” A pályaművek idegen kézzel tisztán leírva s jelíges levéllel ellátva jövő 1880. év május 1-ig az egyesületi elnökhöz küldendők. Csak egyesületi tagok pályázhatnak. — A bíráltról az állandó bizottság gondoskodik.

Vozári Gy. azon indítványa, hogy az országos közép-tanodai tanáregylet ajánlotta nyelvtani műszavakat fogadja el a gyűlés és ajánlja a körébe tartozó iskoláknak, elfogadtván s a tagtársak szives figyelmébe ajánltatott; másik indítványa mely szerint a magyar nyelvnek és irodalomnak az egész gymnáziumon keresztül való tanítása felett tartandó gondolatcsere a jövő közgyűlésre egyik tárgyal kitűzetni óhajtja, mellőztetett.

Beczner Frigyes indítványozza, hogy az egyházkerület területén levő középiskolák állapotáról világos ismeretet nyújtó statisztikai adatokat az állandó bizottság állítsa össze és az évkönyvben tegye közzé. Indítványa annyival inkább elfogadtván, mert az alapszabályok 4. §-a szerint az évkönyvnek egyik főfeladata épen ez adatok közlése. — Felhivatik azért a központi bizottság, hogy az egyes középiskolákat ez adatoknak a velők közlendő táblázat szerinti beszolgáltatására, szólítsa fel s azok alapján összeállítandó ismertetését az évkönyvben közölje.

Több egyesületi tag kívánatára *Gergely Károly* jegyző indítványozza, hogy az egyesület igyekezzék a vidéki középiskoláknál odaműködni, hogy az egyházkerületbeli vidéki tanárok számára mindenütt nyug- és gyámintézetek állittassanak fel. Az indítvány közakarattal elfogadtván, a nyug- és gyámintézetek állításának szükséges volta kimondatott, s a megvalósításra szükséges tervezet elkészítése végett bizottság neveztetett ki, melynek tagjaiul *Szegedi Sándor*, *Osztérlohm Ernő*, *Győry Lajos*, *Rác István* és *Katona Mihály* tagtársak választattak meg.

Elnök indítványára kimondatott, hogy az évkönyvbe oly értekezések is közöltethetnek, melyek nem olvastattak fel a gyűlésen.

Futó Mihály kimerítő, alapos ismertetést olvasott fel a hódmező-vásárhelyi főgymnázium közelmúltjáról a legközelebbi 15 évről. — Régibb múltját az intézetnek öt év előtt épen ő ismertette volt az iskola fenállásának másfélszázados emlék ünnepén, azért előről kezdeni most nem tartotta szükségesnek. — A gyűlés azonban kifejezte óhajtását, hogy ez ismertetés az akkor kiadatott emlékkönyvben levő történelmi rajzzal összefoglalva a... sék ki az egyesület évkönyvé-

ben. — A nagy gonddal készült részletes ismertetés adatait nagy figyelemmel és érdeklődéssel hallgatta végig a gyűlés. Mind megannyi bizonyosságai voltak azok a hódmező-vásárhelyi protestáns hitsorsosok tanügy iránti lelkesedésének s kifogyhatatlan áldozatkészségének. — Nagy tetszést keltett különösen az anyagi gyarapodásról szóló részben az az adat, mely szerint a vásárhelyiek a múlt századi zaklatások közt a helytartó tanács azon kérdésére: vannak-e alapító levelei a tanintézetnek? ezt felelték: „Az iskolát, a tanítókat és tanulókat biztosító alapító leveleink nem romlatag papír, hanem városunk valamenyi hely. hitv. lakosának szívébe és lelkébe irvák és maradnak irva örökké.“

(Vége köv.)

KÜLFÖLD.

Az evangélium terjedése Olaszországban.

Az összes protestáns, de különösen presbyteri szervezetű protestáns egyházaink ügyeit hiven képviselő, a főbb egyházi mozgalmakat, minő pl. az evangelisatió műve, élénk figyelemmel kísérő „Catholic Presbyterian“ derék angol folyóirat f. évi juliusi számából közöljük bő kivonatban a „Terjed-e az evangélium Olaszországban?“ cz. cikket, fenntartva magunknak a jogot, — hogy ezen, lapunkban már többször említett s ajánlott kitűnő folyóirat adatai alapján a más nagyobb katolikus országokban is folyton folyó evangelizáló működésről ezután is közlendünk cikkeket.

Elesévelt történelmi tényné lett — mondja folyóiratunk, — hogy mostan már egész Olaszország nyitva áll az evangélium prédikáltatása előtt. Sokan ismételtetik e tény, a nélkül, hogy nagyságát is fel tudnák fogni. Megtörténhetik néha, hogy nagyon is közel vagyunk az eseményekhez arra nézve, hogy valódi mértéket tudnánk azokról venni. Hogy egy 22 millió lakossal bíró országban, mely oly sok századokon át szigoruan el volt zárva Isten igéjétől, ma már a predikálás, a beszéd és a nyomtatás szabadsága majdnem egészen tökéletes, ez oly tény, mely méltó gondolkozási anyagul szolgál ugy a történészeknek, mint a keresztyén emberbarátnak. A folyó események e jól eső tényt mindig új meg új alakokba tüntetik elő. — Pár hónappal ezelőtt Róma minden főutcáin és közhelyein a legnyiltabb módon árulták a bibliákat s ez épen olyan akadálytalanul történt, mintha csak gyümölcsöt vagy virágokat árultak volna. Kéves idővel ezelőtt, (mint ezt Hetilapunk olvasói már tudják), Róma minden utcáin falragaszok hirdették, hogy egy valdens lelkipásztor bizonyos estén felolvasást fog tartani saját egyházában „Máriáról, Istennek anyjáról,“ tehát egy oly dogmáról, melyet a falragaszon nem valami válogatott szavakkal jellemzett. A klérikális lapok csikorgatták rá fogaikat; Mária oltárához a nép zarándokolásokat rendezett — de ez volt minden s a bátor vitázónak csak egy hajszála sem sérült meg.

Mindenki tudja, hogy mihelyt megnyitott Olaszország, a valdens voltak az elsők, kik lejöve hegyi rejtekeikből, beléptek a nyitott kapun, mely oly hosszú nehéz időkön át irigyen be volt zárva Krisztus egyszerű hite előtt. Isteni újmutatás volt az, hogy bárkik kövessék is azután őket, a valdensek vigyék elől a zászlót Olaszország evangelisatiójá-

ban, sietve jóval fizetni vissza az atyáikat üldözők ivadékainak a hosszú századokon keresztül tett rosszakat, az ég legbecesebb ajándékát vive számokra.

De nagyon tévedtek azok, kik azt hitték, hogy mihelyt kibontják a valdens az azon szép országban az evangélium lobogóját, várakozó s epedő néptömeggel fognak találkozni s az „Urnak elkészített tökéletes néppel.“ Egészen másként állott a dolog. Olaszország igenis nyitva volt, de általában beszélve, az olasz nép szive nem volt megnyitva. Kevesen voltak, kik várják vala „Izraelnek vigasztalását.“ Városokban és falvakban s az ország mezőségein számtalan ember görcsösen ragaszkodott egyházához, mint az üdv azon egyetlen hajójához, mely menybe viszi el őket. — Voltak mások, kiket a zene, festészet és építészet aesthetikus külső eszközei s azon fényes szertartások vonzottak egyházukhoz, melyekkel a pápaság minden korban oly sok külső hivat vonzott magához és tartott maga körül. És voltak olyanok is, kik a szokás befolyása alatt, minden mélyebb meggyőződés nélkül szaporították egyházuk tagjai számát. És a mi mindennél rosszabb, a pápai templomok és intézmények körében mindennél azon hitetlenség uralgott, melyet a babona előbb vagy utóbb megszüli, és a mely lerázva a pápaságban való hitet, lerázott egyuttal minden dologban való hitet is s minden iránt, a mi természetfeletti és szellemi, bizonyos apathiába süllyedt, a mi egyértelmű a lelki halállal. Azon hamu, melyet a kihamvadt babona hagy maga után, nem termékenyíti a talajt, sőt azt mintegy megátkozta. Az evangélistának azért nemcsak élő babonával kell küzdenie, hanem föl is kelle ébresztenie az embereket azon közönyösségből, mely minden iránt elvesztette érdekeltségét, azt kivéve, ami látható és földi. Szükség e tényeket hangsúlyozni még ma is, mikor sokan oly indokolatlan türelmetlenséggel várták a közvetlen és messzeható sikert, hogy t. i. egész Olaszország, 22 millió lakosával kevés idő alatt meg lesz nyerve az egyszerű hitnek. Ez még az egyház első korában sem volt így; minden ifju és nyugalmas élet mellett is három századnak munkája, könyörgése és vértanúsága volt arra nézve szükséges, hogy Krisztus tanítványainak többséget szerezzen a római birodalomban és magában Rómában.

Csiky Lajos.

(Folyt. köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Bibliai Történetek. Elemi II. III. s IV. osztályok növendékeinek. Olyan iskolák számára, melyekben egy tanító több osztályt tanít. A tiszántuli ref. Egyházkerület népiskolai tanterve alapján. Irta Kovács Lajos tanár a tiszántuli ref. Egyházkerület tanítóképző intézetében. Második hit- és erkölcsstani kérdésekkel bővített kiadás — Debreczen, kiadja Telegdi K. Lajos. 1879. Ára 36 kr.

A tiszántuli egyházkerületben 1874. év óta két tanterv látott napvilágot. Az elsőt a nevezett évben azon feltétellel rendelte az egyházkerület életbe léptettni, hogy arra az iskolatartó egyházak tegyék meg észrevételeiket. — Az egyházak s illetőleg egyházmegyék az egyházkerületre észrevételeik felküldték ama tantervnek különösen a vallástanításra vonatkozó részét vették szigorú bírálat alá. — A bírálatok azonban nem annyira paedagogiai, mint inkább oportunitási szempontból tétettek. Ugyanis általában helyesoltetett az, hogy a vallástanítás alapjául a bibliai történetek vétettek fel, mint a melyek által a ker. vallásos érzés

és tudat legcélszerűbben ápoltatik s illetőleg kifejtetik és megerősítetik, de minthogy a bibliai történetek tanítása az I. s II. osztálytól a IV-ig tervezetett s a hit- és erkölcs-tan az V. és VI. osztályokba tétetett át, azon mondhatni általános ellenvetés hozatott fel, hogy miután a legtöbb köz-ségben a gyermekek legtöbbszörre négy osztályt végezhetnek el, azok legnagyobb része felekezeti tanai nélkül hagyandja el az iskolát.

Ezért általános lett az óhaj, hogy a hit- és erkölcs-tan a III. és IV. osztályok tantárgyai közé vétessék fel. — Az egyházmegyei észrevételek átnézésére s azok felőli véleményezésre kiküldött bizottság nem látta czéllosnak a vallás-tanításra vonatkozó emez óhajlás miatt a tantervet alapjában felforgatni, s lényegileg megmaradt a tanterv mellett. De az egyházkerület a közóhajt figyelembe kívánta vétetni s az osztatlan iskolák III. és IV. osztályaiban a hit- és erkölcs-tan tanítását rendelte el. — A bizottság ezen utasításnak hódolva a hit- és erkölcs-tan tanítására azt ajánlotta, hogy az egyes bibliai történetek után az oda illő hit- és erkölcs-tani igazságok iktassanak be, mint azoknak következményei, collariumai. A ft. egyházkerület a bizottság módosítását elfogadta s ennek felvételével adta ki a 2-ik tantervet 1876. július 23 s több napjain tartott gyűléséből. E tanterv szerint szerkesztette aztán Kovács Lajos ur a fentirt Bibl. Tört. című kézi könyvet, és ebben az egyes bibliai történetek alá mindenütt teljesen odaillőleg saját fogalmazása szerint teszi fel az egyes hit- és erkölcs-tani tételeket felekezeti értelmében. E mellett a kérdések és feleletek rövidék, mégis tartalmasak, világosak, könnyen érthetők népies és szép nyelven írottak. A munka írásával annál fogva a jelölt osztályok számára a hit- és erkölcs-tan tanítását illetőleg az érdemes szerző igen hasznos, mondhatom megbecsülhetetlen szolgálatot tett, vele a panasznak nézetem szerint elejét vette, s vajha az V. és VI. osztályok számára mielőbb egy hasonló jeles, összefüggő hit- és erkölcs-tani művel örvendtetné meg a tanférfiakat.

Ezek után a fentjelzett művet az iskolai hatóságoknak és a tanító uraknak melegen ajánlom.

Joó István.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

A reformátusok debr. collegiumáról az évi értesítők megjelentek. A hittani s bölcsészeti szakról és jogakadémiáról kiadott „Évkönyv“ szerint a legközelebbi tanévben volt, az év elején 124, az év végén 112 hittanhallgató. Mindnyájan ref. vallásuak. Az év elején volt 125, végén 116 jogász; közülök 91 ref. vallásu. A főgymnázium értesítője szerint beiratott az év elején 728 tanuló, az év végén 687. Ezek közül 533 ref., 16 ágost h. v., 42 r. kath., 1 g. kath., 3 g. keleti, 92 izráelita volt. A tanítóképezdéről kiadott értesítő szerint, az első félév elején volt 116 növendék, végén 94. A második félév elején volt 93, végén pedig 66. Vallásra nézve mind reformátusok. — Ez utóbbi értesítőben a collegiumban elhelyezett elemi iskolákba járó növendékek számáról közölt statisztikai átnézet szerint 567 elemi iskolás gyermek járt a collegiumba. Az akad. tanulók legnagyobb száma 249, a tanítóképezdei növendékeké 116, gymnázistáké 728 s elemi iskolába járóké 567 lévén: ez évben a collegium épületében tanult 1660 tanuló.

Uj esperes. A mint halljuk a felső-szabolcsi ref. egyházmegyében a néhai Kozma József halála által megüresedett esperesi székre szavazatok többségével Nemes Béniámin bogáti ref. lelkész ur választatott meg.

Genfben a nagy reformációteremben f. évi máj. hó 16. napján Coulin lelkész előadást tartott, melynek tárgya volt az egyház és állam elválasztása Genfben, mely a pozitív gondolkozású lelkészek és világiak közül az elválasztás esz-

méjének sokakat megnyert. „Mi — ugymond a szónok — az elválasztáshoz csatlakozunk, melyet Fazy indítványozott. — Különböztetve e pont körüli nézetekben sok finom különbséggel találkozunk. Némelyek az elválasztást elvitázhatlan előhaladásnak, igazságnak, jónak tartják; mások valódi rosznak, melytől épannyira kell félni, mint amazok óhajtják; de a genfi egyháznak nyújtott új feltételeket mindnyájan elfogadják.“ Mig azonban az elválasztás eszméje az egyházi érületű emberek közt hódított, a szabadelvűeknél mindinkább vesztí a tért, úgy hogy az nagyon kérdéses dolog, hogy a nagy tanács egy erre vonatkozó törvényt elfogad-e. — Ezen körökben nagyon félnek egy az államhatalomtól egészen független és szabad egyháznak a népeletre gyakorolható befolyásától.

„A keresztyén vallás,“ a heidelbergi káté magyarázatául katedrai használatra írta: *Pap István*, veszprémi főesperes, vámosi ref. predikátor, újra átnézte s kiadta: *Vári Szabó Sámuel*, tiszaföldvári ref. lelkész, 2-ik kiadásban elhagyván a sajtót, az utalványozott két forintért bérmentesen szétküldetett, és megküldetik a kiadó által.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: *Joó István*.

Főmunkatársak:

Toth Sámuel.

Békési Gyula.

Pályázat

a körös-ladányi (Békésmegye) reform. egyháznál ujonnan szervezett második kántor-tanítói állomásra.

Fizetése:

1. Szabad lakás.
2. Kézpénz 200 ft.
3. Orgonapénz czimen 10 ft.
4. 14 köből gyült buza.
5. 14 köből gyült árpa.
6. 18 höld szántóföld, melyet maga miveltet. Adóját az egyház fizeti.
7. Kis halottól 50 kr; bucsuztatós, imás és predikációs halottól 1—1 ft.

Kötelessége:

A másik kántor-tanítóval hetenként felváltva a temp-lomi éneklést orgonával kíséreni, temetések szintén felváltva végezni, — magától értetvén, hogy a stolarék is ily arányban oszlanak meg, — az egyháztanács által kijelölendő bármelyik két osztályt, a tiszántuli reform. egyházkerület által kiadott tanterv szerint vezetni.

Az állomásra csak okleveles tanítók pályázhatnak.

Megjegyeztetik azonban, hogy a tervben levő önálló kántori hivatal felállításával az illető, az orgonapénzről és a stolaris jövedelmekről minden kárptótlás nélkül köteles lesz lemondani, megjegyeztetik az is, hogy a temetésekből befolyó jövedelmet, mely — a bucsuztatós halottakat kivéve — az ideiglenes rektor fizetéséhez van csatolva, csak az 1880. év ápril hó 24-től fogja élvezni.

Pályázni kívánók oklevél, erkölcsi és jelenbeni alkalmazásukról bizonyítványaikkal felszerelt folyamodványaikat legkésőbb augusztus hó 31-ik napjára a reform. lelkészi hivatalhoz megküldeni, énekpróbára pedig a választás napján szeptember hó 7-ik napján megjelenni kéretnek.

Kelt K.-Ladány, 1879. július 27.

A ref. egyházi előjáróság.